

Podstawy filozofii romantycznej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Galeria zdjęć interaktywnych](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, Warszawa 2005, s. 229.
- Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 2, Warszawa 2005, s. 244.
- Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, Warszawa 2005, s. 242–243.
- Źródło: Alina Witkowska, *Literatura romantyzmu*, Warszawa 1989, s. 20.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Romantyczność*, [w:] *Poezje*, t. I, Kraków 1922.
- Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 2, Warszawa 2005, s. 240.
- Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 2, Warszawa 2005, s. 236.
- Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 2, Warszawa 2005, s. 231.
- Źródło: Mikołaj Sęp-Szarzyński, *Pieśń II: O rządzie Bożym na świecie*, [w:] *Antologia polskiej poezji metafizycznej epoki baroku*, oprac. K. Mrowcewicz, Warszawa 1993, s. 54.

- Źródło: Janusz Gruchała, *Wstęp*, [w:] Mikołaj Sęp-Szarzyński, *Poezje*, Kraków 199, s. 33.
- Źródło: Mikołaj Sęp-Szarzyński, *Sonet IV: O wojnie naszej, którą wiemy z szatanem, światem i ciałem*, [w:] *Antologia polskiej poezji metafizycznej epoki baroku*, oprac. K. Mrowcewicz, Warszawa 1993, s. 51.
- Źródło: Mikołaj Sęp-Szarzyński, *Pieśń I: O Bożej opatrności na świecie*, [w:] *Antologia polskiej poezji metafizycznej epoki baroku*, oprac. K. Mrowcewicz, Warszawa 1993, s. 53.
- Źródło: Mikołaj Sęp-Szarzyński, *Sonet V: O nietrwałej miłości rzeczy świata tego*, [w:] *Antologia polskiej poezji metafizycznej epoki baroku*, oprac. K. Mrowcewicz, Warszawa 1993, s. 51–52.
- Źródło: Piotr Urbański, *Mikołaja Sępa-Szarzyńskiego poetycki traktat o naturze i łasce*, red. "Pamiętnik Literacki", 1994, s. 9–10.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Do***
Na Alpach w Spluegen*, [w:] *Kobieta! Boski diable! Mickiewicz, Norwid, Słowacki*, wybór Maria Józefacka, Kraków 1987.

Podstawy filozofii romantycznej

Caspar David Friedrich, *Wschód księżyca nad morzem*, ok. 1821
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Swój idealistyczny charakter filozofia romantyzmu zawdzięcza trzem niemieckim myślicielom: Johannowi Fichte, Friedrichowi Schellingowi oraz Georgowi Heglowi. To oni wywarli największy wpływ na kształtujący się na przełomie XVIII i XIX wieku nurt romantyczny. Odwrót od racjonalizmu na rzecz poznania intuicyjnego i mistycznego, uznanie prymatu ducha nad materią i uczucia nad rozumem – te romantyczne idee znajdowały odbicie w piśmiennictwie i sztukach plastycznych epoki.

Twoje cele

- Poznasz głównych przedstawicieli niemieckiego idealizmu.
- Scharakteryzujesz kluczowe założenia filozofii romantyzmu.
- Odkryjesz przejawy filozofii romantycznej w malarstwie europejskim XIX wieku.

Przeczytaj

Trzech niemieckich idealistów

Niemieccy idealisci: Fichte, Schelling i Hegel stworzyli zasadniczy zrąb filozofii romantycznej. Wszyscy oni nawiązywali do dorobku Immanuela Kanta, który swoim „przewrotem kopernikańskim” całkowicie odmienił nauki filozoficzne. Uznał on, że to nie doświadczenie jest źródłem pojęć umysłu, ale odwrotnie, to umysł wytwarza pojęcia, które warunkują poznawanie.

Jego kontynuatorzy rozwijali i przekształcali te idee, zgromadzeni w najważniejszym ośrodku ówczesnej myśli filozoficznej, na uniwersytecie w Jenie. Niemiecki [idealizm](#) rozwijał się najbujniej w okresie 1800-1831 – wtedy ukazały się najważniejsze pisma trójki filozofów. Za koniec epoki przyjmuje się 1831 rok – datę śmierci Hegla, cieszącego się największą sławą z całej trójki.

Z chłopca... filozof

Johann Gottlieb Fichte (1762–1814) pochodził z ubogiej chłopskiej rodziny z Łużyc, jako dziecko był pastuchem, ale dzięki pomocy jednego z ziemian udało mu się skończyć szkołę. Studiował teologię, jednak bardziej pociągała go filozofia, zwłaszcza pisma Kanta. Dzięki poparciu swego mistrza otrzymał katedrę filozofii w Jenie, a potem przeniósł się do Berlina, gdzie został profesorem i rektorem Uniwersytetu Berlińskiego. Jego poglądy ewoluowały, wyraźnie zaznacza się w nich okres jeneński i berliński.

Johann Gottlieb Fichte

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Fichte rozwinął myśl Immanuela Kanta, że to nie doświadczenie jest źródłem pojęć, ale

umysł wytwarza pojęcia, które są źródłem poznania.

” Władysław Tatarkiewicz

Historia filozofii

Za zasadnicze zagadnienie filozofii, tak samo jak Kant, poczytywał stosunek myśli i bytu. Widział zaś dwa sposoby pojmowania tego stosunku: realistyczny i idealistyczny. Realizm uważa byt za pierwotny i z niego wywodzi myśl, idealizm, odwrotnie, myśl uważa za pierwotną. Między tymi stanowiskami Fichte rozstrzygał na korzyść idealizmu; dawał pierwszeństwo myśli: niepodobna – rozumował – z bezdusznego bytu wywieść świadomej myśli, więc trzeba próbować odwrotnej drogi. Realizm posługuje się pojęciem bytu niezależnego od myśli, krytyka zaś poznania odrzuca to pojęcie, gdyż niezależnego bytu nie tylko nie można poznać, ale nawet konsekwentnie o nim myśleć. Krytyka prowadzi przeto do idealizmu: ustala, że rzeczy są przedstawieniami, przedstawienia zaś zakładają istnienie przedstawiającej jaźni.

Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, Warszawa 2005, s. 229.

Najważniejszymi pojęciami w filozofii Fichtego są jaźń, wolność i czyn, któremu, swoiście pojmowanemu, przypisywał najwyższą wartość etyczną: „[...dla niego cechą czynu była jego wolność. Postępowanie wyznaczone przez warunki i pobudki zewnętrzne jest bierne i zależne, pozbawione wolności](#)”.

” Władysław Tatarkiewicz

Historia filozofii

Fichte chciał być na wszystkich polach filozofem wolności i aktywności; głosił ich znaczenie [metafizyczne](#) i ich wartość moralną. One też były podstawą jego historiozofii. Dzieje ludzkości pojmował jako stopniową realizację wolności. W wolnych czynach widział przejaw ducha Bożego, pełnia Boskiej natury nie wyczerpała się

w stworzeniu przyrody, lecz objawia się dalej w dziejach, i cokolwiek jest twórcze i genialne w ludziach, jest objawieniem absolutu.

Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 2, Warszawa 2005, s. 231.

Warto zaznaczyć, że filozofia Fichtego i jego teoria państwa zamkniętego, rozwinięta w późniejszym okresie życia, przyczyniła się do rozwoju nacjonalizmu niemieckiego, a narodowy socjalizm sto lat później zobaczył w nim jednego ze swoich prekursorów.

Mozart filozofii

Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling

(1775–1854) był synem pastora i cudownym dzieckiem – już w wieku 15 lat rozpoczął studia w Instytucie Teologicznym w Tybindze. Początkowo fascynował się Kantem i Fichtem, potem stworzył własny, odrębny system. Dzięki poparciu Johanna Wolfganga Goethego, z którym się przyjaźnił, otrzymał profesurę w Jenie, gdzie wszedł do tzw. kręgu jenańskiego filozofów. Lekceważony przez współczesnych, został doceniony dopiero po śmierci, głównie jako filozof sztuki.

Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Od kolegów–idealistów, kontynuatorów

Kanta różniła Schellinga [panteistyczna](#) wizja natury. Być może przyczyniły się do tego studia matematyczne i przyrodnicze, które odbywał równolegle. Przypisywał naturze charakter Absolutu, uważał ją za byt żywy, czujący i twórczy, choć nieświadomy. To właśnie Schelling spopularyzował pojęcie „[organiczny](#)” (przeciwstawiane „mechanicznemu”), które taką karierę zrobiło w XIX wieku. Najwyższą moc poznawczą Schelling przypisywał nie rozumowi, lecz wewnętrznej intuicji.

Władysław Tatarkiewicz

” Historia filozofii

Wczesna dojrzałość, długie życie, praca na pięciu wszechnicach i w paru akademiach – to były losy Schellinga. Bystry i pomysłowy, ale zupełnie nie ścisły, nieposiadający metody naukowej, był na pół filozofem, na pół poetą. Sam zresztą uważał filozofię raczej za rzecz natchnienia i geniuszu niż badania; było to stanowisko typowe dla romantyzmu i Schelling zasługuje bardziej niż ktokolwiek na miano filozofa romantycznego.

Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 2, Warszawa 2005, s. 236.

Wielu twórców czerpało natchnienie z pism Schellinga, i trudno się dziwić, bo to właśnie on przypisał artystom, filozofom i w ogóle sztuce wielką moc. Sztuka w pismach Schellinga została uznana za najważniejsze dzieło człowieka, a filozofia za pokrewną sztuce i religii. Uważał, że prawdy filozoficzne nie różnią się zbyt od tych, które objawia i głosi w postaci symbolicznej religia. Schelling przyczynił się do wzrostu znaczenia sztuki i artysty w XIX wieku:

” Sztuka nabierała w wieku XIX nowego, sakralnego, pokrewnego religii znaczenia. (...) Muzea, sale koncertowe, biblioteki i teatry stawały się nowymi świątyniami. (...) Pielgrzymka do muzeum i udział w koncercie stawały się nową liturgią (...).

Heglowaska triada

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831) pochodził ze Szwabii, z rodziny urzędniczej. Studiował teologię w Tybindze, potem wykładał filozofię na uniwersytecie w Jenie, a następnie w Heidelbergu i w Berlinie. Tu zmarł podczas epidemii cholery w 1831 r. Jego najsłynniejsze dzieła to wydane w 1806

roku *Fenomenologia ducha* oraz *Encyklopedia nauk filozoficznych w zarysie* (1817).

” Władysław Tatarkiewicz

Historia filozofii

Jeśli filozofia Hegla pociągała całe zastępy uczniów, to nie dla uroku osobistego jej twórcy. Cechowało go oschłe, chłodne i flegmatyczne usposobienie. Już za młodych lat miał cechy starca. Nie pociągały też do Hegla zalety wykładów: był jak najgorszym mówcą. Pisma też nie były pociągające: w stylu i terminologii łączył niejasność z [pedanterią](#). Pociągała natomiast sama treść doktryny, olbrzymie przedsięwzięcie polegające na włączeniu wszelkich zagadnień filozoficznych w system i rozwiązaniu ich wedle jednej zasady.

Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 2, Warszawa 2005, s. 240.

Jakob Schlesinger, *Filozof Georg Friedrich Wilhelm Hegel*, 1831

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Hegel zajmował się przede wszystkim filozofią historii i kultury, na polu historii był nieprzeciętnym [erudyta](#). Zastosował w pojmowaniu historii i wszelkich przemian w dziejach metodę dialektyczną: przechodzenie od tezy do antytezy, a następnie syntezy, która znowu staje się tezą. Uważał, że byt jest natury logicznej, więc rozwój jego podlega prawom logicznym.

” Władysław Tatarkiewicz

Historia filozofii

Z prawa dialektyki – przekonany o tożsamości myśli i bytu – Hegel uczynił powszechne prawo bytu. Proces przechodzenia od tezy do

antytezy stanowił dlań ośnowę nie tylko rozumowania, ale i realnego rozwoju. Za każdą postacią bytu idzie w ślad jego zaprzeczenie; toteż wbrew powszechnemu mniemaniu sprzeczność nie tylko nie jest wyłączona z rzeczywistości, ale stanowi jej najgłębszą naturę. Romantycy dopatrywali się działania sprzecznych sił w duszy ludzkiej. Hegel zaś rozszerzył ich pogląd na całą rzeczywistość. „[...] W każdym przeto rozkwicie tkwią zaczątki rozkładu. Za to przy rozkładzie zachowuje się to, co istotne. [...] Z przeciwieństw wytwarza się synteza, która z kolei staje się tezą, a wtedy do niej przyłącza się antyteza, i tak trójrytmem rozwija się świat”.

Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, Warszawa 2005, s. 242–243.

Największy wkład poczynił Hegel w zakresie filozofii kultury. Stworzył wielkie koncepcje państwa, prawa, sztuki, religii i filozofii. Uznawał każdą epokę w dziejach za konieczny, choć przemijający, etap rozwoju, logicznie wynikający z poprzedniego.

” Władysław Tatarkiewicz

Historia filozofii

Dzielił dzieje sztuki – zgodnie z triadycznym układem – na trzy wielkie okresy. Sztuka wschodnia była symboliczna, jej forma bowiem nie zdołała opanować treści i umiała ją tylko symbolizować, natomiast sztuka starożytna była klasycznym połączeniem formy i treści, a znów chrześcijańska była sztuką romantyczną, czyli taką, w której treść ideowa ma przewagę nad formą.

Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 2, Warszawa 2005, s. 244.

Był jedynym z idealistów XIX wieku, któremu udało się stworzyć spójny, całościowy system filozoficzny oraz szkołę. Z jego myśli czerpało wielu następców, między innymi twórcy materializmu dialektycznego, Fryderyk Engels (1820–1895) i Karol Marks (1818–1883).

Słownik

erudycja

wszechstronne wykształcenie, bogata wiedza książkowa

estetyka

(gr. *aisthetikos* – dotyczący poznania zmysłowego, wrażliwy) – dziedzina filozofii zajmująca się pięknem

idealizm

pogląd filozoficzny głoszący, że istnieją niematerialne byty wieczne i niezmiennie, dostępne człowiekowi drogą rozumową

metafizyka

(gr. *ta meta + ta physika* – to, co następuje po fizyce) filozofia dotykająca przyczyny bytu; rozważania dotyczące ostatecznego celu i sensu istnienia, istoty rzeczy oraz natury stworzonej rzeczywistości; potocznie także namysł nad rzeczami nieuchwytnymi, tajemniczymi i niewytłumaczalnymi zmysłowo

organiczny

właściwy organizmom żywym, będący częścią świata roślinnego lub zwierzęcego

panteizm

(z gr. *pan* – wszystko, *theos* – Bóg) – pogląd filozoficzno-religijny głoszący, że Bóg jest w naturze, w każdej jej części

pedanteria

przesadna dokładność, drobiazgowość, skrupulatność

racjonalizm

(z łac. *ratio* – rozum) – w naukach filozoficznych przeciwieństwo empiryzmu (poznanie przez doświadczenie); głosi wyższość rozumowania apriorycznego nad

poznaniem doświadczalnym; potocznie: przekonanie o zaletach rozumowego i naukowego podejścia do rzeczywistości

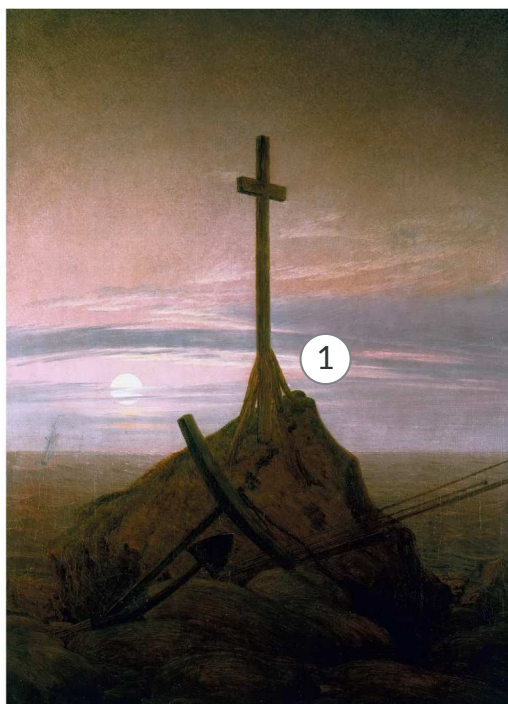
sentymalizm

kierunek umysłowy i literacki z II poł. XVIII wieku, stawiający w centrum zainteresowania człowieka i jego uczucia

Galeria zdjęć interaktywnych

Polecenie 1

Podaj obrazy, na których znajdujesz elementy świadczące o nawiązaniu do panteistycznej koncepcji przyrody Schellinga. Uzasadnij odpowiedź.

1

Sztuka i religia

„W religijnych symbolach kondensuje się panteistyczna i melancholijna koncepcja przyrody”.

Źródło: J. Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto*, Warszawa 2004, s. 612.

„W roku 1797 (...) ukazała się w Niemczech nieduża książeczka pod tytułem *Serdecznie wyznania miłującego sztukę zakonnika*.

Napisana przez młodego poetę i krytyka Heinricha Wackenrodera. Było to chyba najdobitniejsze sformułowanie idei romantyzmu w dziedzinie sztuk plastycznych. (...)

Estetyka Wackenrodera przeciwstawiała się materialistycznym i racjonalistycznym ideom oświecenia, przeciwstawiała się regułom, przypisywanym twórczości artystycznej przez przedstawicieli klasycyzmu: sztuka była dla Wackenrodera tą dziedziną twórczości, która jest najbliższa przeżyciom religijnym; pojmował ją jako boskie objawienie, jako działanie wymagające duchowej czystości, prostoty ducha i głębokiego, modlitewnego skupienia”.

Źródło: J. Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto*, Warszawa 2004, s. 608.

Caspar David Friedrich, *Krzyż nad Bałtykiem*, 1815

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

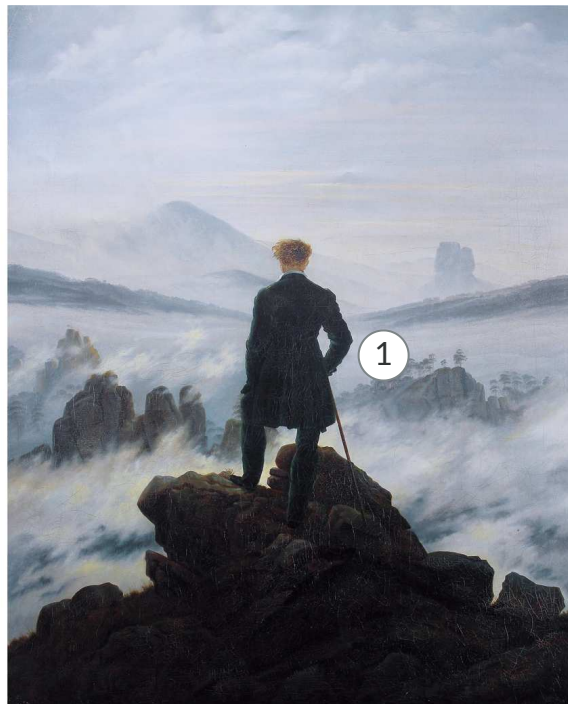
Ucieczka do przeszłości

„Zgodnie z tradycją preromantycznego sentymentalizmu Jana Jakuba Rousseau, romantycy uważali formy życia społecznego za złe, zniechęceni okrucieństwami i antyreligijną postawą rewolucji francuskiej do jej ideałów, odwracali się od współczesnej rzeczywistości i szukali pociechy w obrazowaniu dawnych czasów, »pierwotnej prostoty, naiwności i moralnej doskonałości«. W tym względzie postawa romantyków była bliska postawie neoklasycystów. Tyle, że ich wzory czerpane były nie tylko z przeszłości antycznej, choć romantyzm nigdy o niej nie zapomniał, ale także z dziejów średniowiecznych. Ucieczka od przykrej rzeczywistości odbywała się także w wymiarach przestrzeni, nie tylko czasu. To, co odległe, egzotyczne zyskiwało żywe barwy ideału: »dobry dzikus«, malowniczość wschodu, barwność świata arabskiego i urok tureckich łaźni stanowią motywy poezji i sztuki romantyzmu na równi z przywoływaniem obrazów pierwotnej lub rycerskiej przeszłości”.

Źródło: J. Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto*, Warszawa 2004, s. 608.

Joseph M. W. Turner, *Zamek Alnwick*, ok. 1829

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

Melancholia i mgła

„Religijnie nastawieni artyści w rozległości niemieckich równin, w potędze alpejskich skał, w nieskończonych przestrzeniach morza i majestacie lasów odczuwali boską obecność. Ich panteistycznie zabarwiona estetyka łączyła się z romantycznym poczuciem melancholii. Friedrich kochał zmierzch i blask księżyca, noc i mgłę, jesień i zimę. W obrazach jego nie ma akcji. Ludzie, jeśli są przedstawieni, są obserwatorami natury, stanowią jakby element pośredniczący pomiędzy widzem a przyrodą”.

Źródło: J. Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto*, Warszawa 2004, s. 611.

Caspar David Friedrich, *Wędrowiec nad morzem mgły*, 1818

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

Otwarte okno

„Motyw otwartego okna, tak popularny w malarstwie pierwszej połowy XIX wieku, jest takim nowym symbolem wprowadzonym przez romantyzm: oznacza granicę dwóch koncepcji życia i świata. Łączy i dzieli zarazem. Tęsknota pociąga wzrok i uczucie w ów wielki świat, pełen grozy, niepokoju i tajemnic, ale potrzeba bezpieczeństwa i ciepła zatrzymuje człowieka w chroniącym go pokoju, pozostawiając mu jednak poczucie słabości i zawodu. Otwarte okno było więc łącznikiem i granicą zarazem, pomiędzy obszarami mieszczańsko-intymnego i heroicznego romantyzmu”.

Źródło: J. Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto*, Warszawa 2004, s. 615.

Caspar David Friedrich, *Kobieta w oknie*, 1822

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

Na granicy życia i śmierci

„Jego sztuka, w przeciwieństwie do historycznych, patetycznych i fantastycznych zainteresowań Niemców i Anglików, czerpała materiał – podobnie jak sztuka Goyi – z życia, wynikała z obserwacji i przeżyć. Géricault pracował w napięciu, z fanatycznym entuzjazmem. [...] Géricault studiował człowieka w życiu i w śmierci, w świadomości i szaleństwie: malował studia zabitych i nienormalnych. Wspaniałe obrazy przedstawiające niesamowite oblicza wariatów pokazują, jak romantyczne zainteresowanie brzydotą i tym, co niezwykle, przybierało u Géricaulta formy sztuki opisowo-badawczej”.

Źródło: J. Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto*, Warszawa 2004, s. 618.

Theodore Géricault, *Tratwa Meduzy*, 1818

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

Moc żywiołów

„Świat Friedricha jest statyczny, melancholijny i pełen kontemplacji, natura Turnera jest zawsze w ruchu, są to żywioły potężne, rozpętane i groźne. Treścią pejzażów Turnera są patetyczne wydarzenia walki człowieka z naturą, efektowne zjawiska atmosferyczne, gra światła, deszczu i mgieł (...) Świat natury zawiera w sobie wieczność, opartą na powracającym rytmie procesów życia. Natura była więc symbolem trwania, któremu przeciwstawiany był los człowieka, przebiegający w określonym czasie, skazany na kres, śmiertelny, ale za to niepowtarzalny, jednorazowy, indywidualny. (...) Turner szukał więc inspiracji w tych aspektach rzeczywistości, które odpowiadały jego romantycznemu poczuciu wielkości: tragedia pożaru, zwycięstwo człowieka nad przestrzenią, patos doniosłych wydarzeń dziejowych”.

Źródło: J. Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto*, Warszawa 2004, s. 616.

Joseph M. W. Turner, *Holenderskie statki w wichurze*, 1801

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

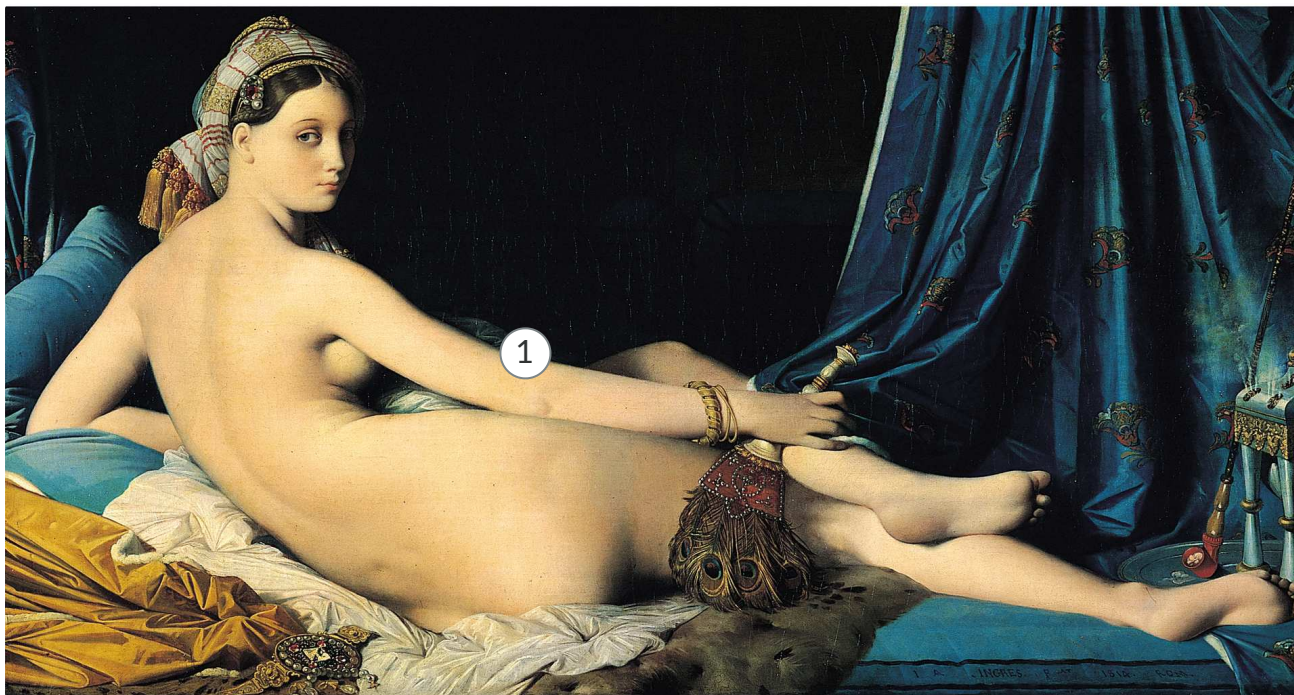
W imię wolności

„Czymże bowiem była *Rzeź na Chios*? Stanowiąc ilustrację dramatycznego epizodu walki greckiej ludności tej wyspy z tureckim najeźdźcą, obraz ten był zarazem swoistą metaforą. Jego programem były idee wolności i przemocy. Egzotyzm, fantazja, barwność, typowe dla późnego romantyzmu, połączyły się tu z równie typową dla tego kierunku ideologią wolnościową. [...] Wyobraźnia, inspiracja, egzotyzm – to program Delacroix. [...] Delacroix potrzebował dramatu, bohaterstwa, silnych namiętności, literackiego efektu. Czytał Dantego, Tassa, Szekspira i Goethego i ten świat literackiej inwencji, tak mało dotąd wyzyskany przez malarstwo, stał się jego światem”.

Źródło: J. Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto*, Warszawa 2004, s. 619.

Eugene Delacroix, *Masakra na Chios*, 1824

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

Romantyczny klasyk

„W dialogu Ingres-Delacroix zawierają się zasadnicze linie rozwoju sztuki francuskiej pierwszej połowy XIX wieku. Ingres, uczeń Davida, reprezentował po części francuski odpowiednik wczesnego romantyzmu niemieckiego. Dążył do malarstwa rzeźbiarskiego i zarazem linearnego. Dynamice późnego romantyzmu, reprezentowanego przez Delacroix, przeciwstawiał spokój i bezruch, obserwacji natury i wierności wobec niej – stylizację, ornamentalno-dekoracyjne przedstawianie form i przedmiotów; w przeciwieństwie do Delacroix, Ingres operował rysunkiem, zresztą doskonałym, wrażliwym i klasycznie poprawnym. W tematach Ingres bynajmniej nie trzymał się jedynie antyku – podejmował też motyw z Dantego i Tassa, z upodobaniem malował nagie ciała odalisek i kobiet w łaźni tureckiej, manifestując późnoromantyczny sensualizm i zainteresowanie egzotyką”.

Źródło: J. Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto*, Warszawa 2004, s. 620.

Jean Auguste Dominique Ingres, *Wielka Odaliska*, 1814

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Polecenie 2

Wolność była jedną z najważniejszych romantycznych idei, wskaż na obrazach motywy, które o tym świadczą. Z poglądami którego z filozofów wymienionych w bloku tekstowych możesz powiązać ideę wolności?

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wymień nazwiska filozofów, którzy wywarli znaczący wpływ na kształtowanie się poglądów epoki romantyzmu. Odpowiedz, w jakim okresie działali. Podaj nazwę ośrodków uniwersyteckich, z którymi byli związani.

Ćwiczenie 2

Na czym polegała rewolucyjność myśli filozoficznej Immanuela Kanta, do którego odwoływali się niemieccy idealiści? Zaznacz właściwą odpowiedź.

Immanuel Kant dokonał w filozofii tzw. przewrotu kopernikańskiego, to znaczy uznał, że to nie doświadczenie jest źródłem pojęć, ale umysł sam wytwarza pojęcia, które są źródłem poznania.

Immanuel Kant uważał, że świat materialny istnieje obiektywnie, ale jest niepoznawalny dla człowieka.

Kant głosił, że pierwotny jest byt, a nie rozum, a źródłem wszelkiego poznania jest doświadczenie.

Ćwiczenie 3

Uzupełnij zdania o nazwiska filozofów Fichtego, Schellinga lub Hegla tak, by zdania były prawdziwe.

z prawa dialektyki uczynił powszechne prawo bytu.

uważał, że natura ma charakter Absolutu.

głosił prymat wolności i aktywności, a szczególną wartość przypisywał czynom wyływającym z wolnego wyboru.

głosił, że twórca jest niemal równy Bogu, a filozof – artyście.

uznawał wyższość myśli nad bytem.

Według świat rozwija się trójrytmem: teza, antyteza, synteza.

Do poglądów nawiązywał niemiecki narodowy socjalizm.

Z filozofii czerpali inspirację twórcy materializmu dialektycznego: Marks i Engels.

Ćwiczenie 4

Połącz pojęcia z ich definicjami.

Idealizm	Dziedzina filozofii zajmująca się pięknem.
Erudyta	Człowiek wszechstronnie wykształcony i odcytany.
Racjonalizm	Dziedzina filozofii zajmująca się zagadnieniami bytu, jego przyczyny i istoty.
Estetyka	Nurt w filozofii głoszący, że istnieje niematerialna rzeczywistość poznawalna wyłącznie rozumowo.
Metafizyka	Pogląd filozoficzny głoszący wyższość poznania rozumowego nad empirycznym.

Ćwiczenie 5

Zdefiniuj pojęcie panteizmu. Wskaż na obrazach zamieszczonych w multimedium odbicie tej idei.

Ćwiczenie 6

Wymień znane ci z literatury romantycznej oraz malarstwa romantycznego motywy egzotyczne: orientalne i historyczne. Odpowiedz na pytanie, z czego wynikało zamiłowanie romantyków do egzotyki. Skorzystaj z materiałów zawartych w multimedium.

Ćwiczenie 7

Opisz obraz, jaki wyłania się ze słów wiersza Adama Mickiewicza. Odpowiedz na pytanie, które z dzieł romantycznych malarzy zamieszczonych w multimedium najlepiej zilustrowałoby ten utwór. Jakie idee romantyczne przekazywane są za pomocą tego obrazu i wiersza? Podaj podobieństwa i różnice.

” Adam Mickiewicz

Do***

Na Alpach w Spluegen

Nigdy, więc nigdy z tobą rozstać się nie mogę!
Morzem płyniesz i lądem idziesz za mną w drogę,
Na lodowiskach widzę błyszczące twe ślady
I głos twój słyszę w szumie alpejskiej kaskady
I włosy mi się jeżą, kiedy się oglądam,
I postać twoję widzieć lękam się i żądam

Niewdzięczna! Gdy ja dzisiaj, w tych podniebnych górach.
Spadający w otchłanie i niknący w chmurach,
Wstrzymuję krok, wiecznymi utrudzony lody,
I oczy przecierając z lejącej się wody,
Szukam północnej gwiazdy na zamglonym niebie,
Szukam Litwy i domku twojego, i ciebie. [...]

Źródło: Adam Mickiewicz, *Do****

Na Alpach w Spluegen, [w:] *Kobieto! Boski diable! Mickiewicz, Norwid, Słowacki*, wybór Maria Józefacka, Kraków 1987.

Ćwiczenie 8

We fragmencie ballady *Romantyczność* Adama Mickiewicza odszukaj motywy świadczące o tym, że utwór ten można nazwać manifestem filozofii romantycznej.

” Alina Witkowska

Literatura romantyzmu

Fundamentalnym składnikiem romantycznego myślenia o świecie i człowieku było zaufanie do pozarozumowych źródeł poznania, takich jak wiara, uczucie, intuicja, dary i moce wewnętrzne. Dzięki nim nawiązywano kontakt z tajemniczymi siłami natury, z pozarealnym wymiarem rzeczywistości, z bytami spirytualnymi, z Bogiem, z całością wszechświata.

Źródło: Alina Witkowska, *Literatura romantyzmu*, Warszawa 1989, s. 20.

” Adam Mickiewicz

Romantyczność

Tak się dziewczyna z kochankiem pieści,
Bieży za nim, krzyczy, pada;
Na ten upadek, na krzyk boleści,
Skupia się ludzi gromada.

„Mówcie pacierze! – krzyczy prostota –
Tu jego dusza być musi.
Jasio być musi przy swej Karusi,
On ją kochał za żywota!”

I ja to słyszę, i ja tak wierzę,
Płaczę i mówię pacierze.
– „Słuchaj dziewczeczko!” – krzyknie wśród zgiełku
Starzec, i na lud zawoła:
„Ufajcie memu oku i szkiełku,
Nic tu nie widzę dokoła.

– Duchy karczemnej tworem gawiedzi,
W głupstwa wywarzone kuźni;
Dziewczyna duby smalone bredzi,
A gmin rozumowi bluźni”.

„Dziewczyna czuje, — odpowiadam skromnie —
A gawieź wierzy głęboko:
Czucie i wiara silniej mówi do mnie,
Niż mędrca szkiełko i oko.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Romantyczność*, [w:] *Poezje*, t. I, Kraków 1922.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Podstawy filozofii romantycznej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:
 - 6) odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach;

Teksty polecane do samokształcenia

- 24) Władysław Tatarkiewicz, Historia filozofii; Dzieje sześciu pojęć; Droga przez estetykę;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pozna głównych przedstawicieli niemieckiego idealizmu;
- scharakteryzuje kluczowe założenia filozofii romantyzmu;
- odkryje przejawy filozofii romantycznej w malarstwie europejskim XIX wieku.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- metoda kosza i walizki.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;

- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie siadają w kręgu lub w ławkach ustawionych w formie podkowy – w sposób, który pozwoli na swobodną komunikację między nimi w czasie dyskusji.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji, formułuje cel zajęć oraz kryteria sukcesu.
2. Uczniowie zapoznają się z sekcją „Wprowadzenie” i „Przeczytaj”.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel na dużym ekranie wyświetla galerię zdjęć interaktywnych. Po jej omówieniu uczniowie wraz z nauczycielem przechodzą do dyskusji.
2. Zasadnicza część zajęć odbywa się w formie dyskusji. Nauczyciel zadaje pytania, komentuje odpowiedzi uczniów oraz włącza się do rozmowy. Celem wymiany zdań jest zrozumienie postaw filozofii romantycznej. Dobór pytań dostosowywany jest do dynamiki dyskusji. Mogą wśród nich znaleźć się następujące:
 - Kogo zaliczamy do niemieckich idealistów?
 - Jakie są najważniejsze pojęcia w filozofii Fichtego?
 - Który z filozofów przypisywał znaczącą rolę sztuce?
 - Jakie poglądy głosił Hegel?
 - Jaki był wkład Hegla w zakresie filozofii kultury?
 - Czym jest panteistyczna koncepcja przyrody Schellinga?
 - Z poglądami którego z filozofów można powiązać ideę wolności?
3. Prowadzący zapowiada uczniom, że w kolejnym kroku będą rozwiązywać ćwiczenia – od najprostszych do najtrudniejszych. Uczniowie robią to

samodzielnie lub w parach. Po ustalonym czasie wybrani uczniowie przedstawiają odpowiedzi, a reszta klasy wspólnie ustosunkowuje się do nich. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.
2. Nauczyciel przeprowadza podsumowanie metodą kosza i walizki. Rozdaje uczniom kartki w dwóch kolorach (np. zielony i żółty). Na zielonych kartkach uczniowie zapisują informacje i umiejętności, które uznali podczas lekcji za cenne, przydatne. Na żółtych – zbędne. Nauczyciel odczytuje refleksje uczniów.

Praca domowa:

1. Wskaż obrazy z galerii zdjęć w e-materiale, na których znajdujesz elementy świadczące o nawiązaniu do panteistycznej koncepcji przyrody Schellinga. Uzasadnij odpowiedź.

Materiały pomocnicze:

- Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Alina Witkowska, *Literatura romantyzmu*, Warszawa 1989.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Galeria zdjęć interaktywnych” do podsumowania lekcji.